

Csorba Noémi

Kísérlet a porta és a ház adózási alapként való vizsgálatára Bihar vármegyében

A történelmi Bihar vármegye a Partium és a Tiszántúl legnagyobb kiterjedésű vármegyéje, a területe közel 11.000 km², ezért gyakran nevezik Biharországnak. A vármegye 16. századi történetének, különösen a század második felének kutatása igen sok nehézséget, de ugyanakkor nagyon sok lehetőséget is rejt a vele foglalkozók számára. Ezt Jakó Zsigmond 1940-ben megjelent nagymonográfiájában mutatta be,¹ amelyben felvázolta Bihar vármegye kutatásának későbbi lehetőségeit is.

Tanulmányomban elsősorban kiadatlan, levéltári források felhasználásával és a szakirodalom eddigi eredményeivel kívánom bemutatni, hogy milyen fontos, értékes adatokat lehet kinyerni a portális és ház szerinti összeírások vizsgálatával. Az összeírásokból kiindulva a birtokos társadalom feltérképezésére is lehetőség nyílik, a korszak szakirodalmát feldolgozva történetek bihari családokra vonatkozó kutatások, viszont egy átfogó munka még nem született.

A kutatás kezdetén a legfontosabb primer forrásbázist a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a Magyar Kamara Archivuma E 158-as jelzet alatt a 8. kötetben található Conscriptioes portarum jelentik (1552, 1553, 1554, 1555, 1597), és ebben a kötetben találhatóak a házösszeírások is (1599, 1600, 1604, 1605); a tanulmányban az összes fellelhető összeírást felhasználtuk. A mai kor kutatójának már sokkal könnyebb a feladata abból a szempontból, hogy hála – főleg – a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára munkatársainak, kutatóinak, mivel egyre több forráskiadvány is a rendelkezésünkre áll, így ezen források tanulmányozása leegyszerűsödött. A Magyar Királyság birtokviszonyairól az első összefoglalást Acsády Ignác kísérte meg.² Ezt a munkát majd Mályusz Elemér egyik tanítványa, Maksay Ferenc folytatta. A téma esetében is több kiadott forráskiadványt használtunk fel, így például Maksay Ferenc *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén* című munkáját.³ Ebben a monumentális műben az akkori Habsburg uralom alatt lévő vármegyék első, 16. század közepi összeírásait dolgozta fel, Bihar vármegyére vonatkozóan az 1552-es első portális összeírás jelent meg nyomtatásban. A következő nagyobb forráskiadvány, amely méltó folytatója Maksay munkájának, Dávid Zoltáné, *Az 1598. évi házösszeírás* címet viseli. A kötetben a szerző táblázatos formában mutatja be a Magyar Királyság 31 vármegyéjének házösszeírását, új adókulcsul a házat megadva.⁴ Az 1552 és 1608 közötti időszak politikai, gazdasági és társadalmi háttéréről, a partiumi megyék politikai pártállásáról a kiadott forráskiadványok közül az *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*⁵ és a *Magyar Országgyűlési Emlékek*⁶ a korszakra vonatkozó kötetek nyújtot-

¹ Jakó 1940.

² Acsády 1894.

³ Maksay 1990.

⁴ Dávid 1990.

⁵ A téma szempontjából számunkra az I. kötet (1540–1556), a II. kötet (1556. szept.–1576. jan.), a III. kötet (1576–1596), a IV. kötet (1597–1601) és az V. kötet (1601–1607) volt nélkülözhetetlen.

⁶ A téma szempontjából számunkra a III. kötet (1546–1556), a IX. kötet (1598–1601) és a X. kötet (1602–1604) szolgált adatokkal.

tak segítséget. Nagy hasznunkra volt, és a tanulmány egyes pontjainak kiegészítésére tudtuk felhasználni a *Történelmi Tárban* és a *Károlyi család oklevéltárában* közölt egyes forrásokat.⁷

A korábbi viszonyok megértéséhez a középkori Magyarország történeti földrajzáról Györffy György által készített átfogó munka volt nagy segítségünkre, mind a megye kialakulásával, mind a települések és birtokviszonyok megismerésével kapcsolatban.⁸ Nagy haszonnal forgattuk Lukinich Imre *Erdély területi változásai a török hódítás korában 1541–1711* című munkáját,⁹ valamint nem lehet figyelmen kívül hagyni Papp Klára Bihar vármegyére, a Csáky családra vagy a földesúri birtokokra vonatkozó munkáit, igaz ezek főleg a 18. századra terjednek ki.¹⁰ A portális összeírások, illetve házösszeírások, a fogalmi rendszer és a pénzügyigazgatás, valamint az Erdélyi Fejedelemség törvénykezésének megismeréséhez megkerülhetetlenek voltak számunkra Oborni Teréz, Nagy István illetve Ember Győző munkái.

A tanulmány első felében szükségesnek látjuk, hogy nagyon röviden, de bemutassuk a 16. század második felének Bihar vármegyére vonatkozó változásait. Úgy véljük, ezek ismeretével jobban meg tudjuk érteni és átláthatóbbá tudjuk tenni a birtokos társadalomról eddig alkotott képet, egyfajta kiegészítésül szolgálhat a már meglévő és későbbi vármegyei kutatások számára. Le kell szögezni azonban, hogy a bihari birtokos társadalom vizsgálata még csak most kezdődött el, azonban rá tudunk mutatni olyan érdekességekre – például a 16. század közepi családok közül a század végére többen lesüllyedtek vagy felemelkedtek, illetve eltűntek a megyéből, vagy akár kimutatható új családok betelepülése és a családi vagyon megalapozása vagy éppen megerősítése – amelyeket általánosnak lehet venni a korszak történetét ismerve.

Mind katonai, gazdasági és természetesen földrajzi szempontból is fontos volt, hogy ki rendelkezik a partiumi területek felett. Hiszen, ahogy a korban is megjegyezték, aki a Partiumot birtokolja, az Erdélyt is birtokolja. Magyarország és Erdély közötti területeket a Bihar vármegyén áthaladó legfontosabb utak kötötték össze, mivel két nagyhatalom közvetlen határán helyezkedett el, ezért közjogi helyzete a század során többször változott a többi partiumi vármegyéhez hasonlóan.¹¹ Buda 1541-es oszmánok általi elfoglalásával kialakult a hódoltság magva, Bihar vármegye egyre inkább veszélyzónába került. A hódoltság magvának kialakulásával már a Porta részéről is területi igények léptek fel, de ugyanígy igényt tartott a fennhatóságra az épp ekkor kialakulóban lévő későbbi Erdélyi Fejedelemségnek hívott államalakulat és a Habsburg Birodalomhoz tartozó Magyar Királyság is.

A 16. század közepén a vármegye nemessége sokáig János Zsigmond és Habsburg Ferdinánd között ingadozott, ahogy ezt az országgyűlések és részországgyűlések végzései is megerősítik.¹² Az 1540-es években összehívott részgyűlések is arról tanúskodnak, hogy a tiszántúli megyék politikai magatartása folyamatosan ingadozott, így Biharé is, hiszen

⁷ TT 1890., TT 1892.; Károlyi 1885.

⁸ Györffy 1998.

⁹ Lukinich 1918.

¹⁰ Papp 1979.; Papp 1998.

¹¹ Papp 1979. 111.

¹² EOE I. k. 96.

különleges földrajzi helyzetét kihasználva vajon a Szapolyai országrészhez való tartozással tudja a leginkább érdekeit érvényesíteni, vagy ha Habsburg Ferdinándnak fogad hűséget.¹³ Nehezítette a vármegye helyzetét, hogy a jelentősebb bihari urak, mint Drágffy Gáspár vagy Báthory András egyre jobban Habsburg Ferdinánd felé húztak,¹⁴ ezzel szemben Fráter György azon munkálkodott, hogy Ferdinánd befolyását a tiszántúli vármegyékben megszüntesse, de alig talált támogatókra.¹⁵ Nagyon fontos kiemelni, hogy a tiszántúli vármegyék külön jogállással rendelkeztek; ez abban mutatkozott meg leginkább, hogy köveiteket külön kiemelve hívták meg az országgyűlésekre. Ez a gesztus azt mutatja, hogy sem Habsburg Ferdinándnak, sem Fráter Györgynek nem volt közömbös ezen területeken a befolyásuk megerősítése. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy Szapolyai János özvegyének, Izabella királynőnek a birtokában volt az a nyolc magyarországi megye, amelybe Bihar is beletartozott.¹⁶

Az 1550-es éveket a térség történetét illetően részben a nagyobb várháborúk és fontos erősségek török kézre kerülése, a tiszántúli területek további instabil politikai pártállása és a török Porta egyre nagyobb méretű területfoglalásai jellemzik. Ezek közül néhány döntő jelentőségű eseményt szeretnénk kiemelni, amelyek a téma szempontjából kiemelt fontossággal bírnak. Másrészt viszont csak az 1550-es évekből maradtak fenn portális összeírások, és az ezekből levont következtetéseinket nagyban meghatározták ezen időszak eseményei. A nyírbátori egyezmény utáni események nem kedveztek a partiumi területeknek, hiszen miután a Porta tudomására jutott, hogy Fráter átadta Erdélyt Habsburg Ferdinándnak, hatalmas hadakkal elindult Erdély felé. Ez ellen Habsburg Ferdinánd addig nem tett semmit, amíg Báthory András nem sürgette a közbelépésre (hiszen felismerte, hogy a Felső-Tiszavidék veszélyeztetve van).¹⁷ Az 1552-es török hadjáratban több fontosabb vár került az oszmánok kezére, köztük Lippa, Karánsebes, Solymos, Lugos, Szolnok. Ezen erősségek elvesztése csak növelte a hódoltság területét és erősítette János Zsigmond pártját a tiszántúli vármegyékben. János Zsigmond támogatói között volt Bornemissza Boldizsár, Orbay Miklós és néhány bihari birtokos, mint Török János, Massai László, Nadányi Gerváz, Ártándy Kelemen, akik azon munkálkodtak, hogy János Zsigmondot, aki édesanyjával Izabellával még 1551-ben elhagyta Erdélyt, visszahozza és Ferdinánd hatalmát a területen beszüntesse.¹⁸ A tiszántúli területek a török előrenyomulásával egyre közelebb kerültek a hódoltsági területhez, csak Gyula és Várad erőssége tudta védeni a területet. 1553 tavaszán János Zsigmond hívei Kerekiben részgyűlést tartottak, ahol több mint 500-an vettek részt, köztük a korábban említett bihari birtokosok is.¹⁹ Kísérletet tettek a tiszántúli megyék a Ferdinándtól való elszakadásra, de ez nem járt sikerrel. Az 1551 és 1556 közötti rövid Habsburg időszak átformálta Erdélyt és a hozzá tartozó tiszántúli megyéket is. Miután az erdélyi rendek visszahívták János Zsigmondot és Izabellát, 1556-ban kialakult Bihar, Szatmár, Közép-Szolnok és Máramaros megyékből

¹³ A részgyűlések a következők: 1542. augusztusa, Várad. EOE I. k. 96; 1543. jan. 6. Várad. MOE II. k. 468–469. illetve EOE I. k. 107.; 1543. február 11. Gyula. MOE II. k. 470.; 1543. június 29. Debrecen. MOE II. k. 473–474.; 1544. július 6. Sajószentpéter. MOE II. k. 597.; 1545. június 4. Debrecen., EOE I. k. 198.

¹⁴ Lukinich 1918. 52.

¹⁵ Uo. 20.

¹⁶ Izabella királyné birtokában lévő 8 magyarországi vármegye a következők: Arad, Békés, Bihar, Csanád, Csongrád, Külső-Szolnok, Temes, Zaránd. Lukinich 1918. 61.

¹⁷ Lukinich 1918. 60–61.

¹⁸ Uo. 72.

¹⁹ MOE III. k. 391.; Oborni 2002. 135.

az Erdélyhez tartozó Részek (*Partium*) néven az Erdélyi Fejedelemség magyarországi birtokterülete. Erdély és a Partium közötti kapcsolat legszorosabb eseménye az 1571-es speyeri szerződés létrejötte. A szerződés rendkívüli fontossággal bír, hiszen rendezte a magyarországi részek tulajdonjogát, a vitás magyarországi megyék közül Bihar, Közép-Szolnok, Kraszna, Máramaros vármegyéket adta Erdélynek. János Zsigmond Erdély fejedelemének (*Princeps Transsylvaniae*) címezte magát, amihez a tiszántúli vármegyék birtoklása révén hozzátette a Magyarországi Részek Ura (*Partium Regni Hungariae Dominus*) elnevezést is.²⁰ Bihar vármegye a speyeri szerződés óta tényleges erdélyi joghatóság alá került, az 1596–1597. évi portális összeírások alapján tudjuk, hogy a fejedelemnek is vannak például Biharban birtokai. Oborni Teréz több tanulmányában kifejti, hogy a speyeri egyezményhez vezető út már az 1544-es tordai országgyűlésen megmutatkozott, amikor a tiszántúli megyék kinyilvánították, hogy János Zsigmond és Izabella országrészéhez kívánának a későbbiekben tartozni.²¹

A szakirodalomból ismeretes tehát, hogy Várad 1598-as elfoglalása után a vármegye a Magyar Királyság szerves része, de ezt a házősszeírások is megerősítik: 1598-ban a királyi kamara kezén 1186 ház volt, 1599-ben csak pusztatelkeket írtak össze a király részéről, 1600-ban már 857 ház után szed adót a kamara, 1604-ben 308 házat, 1605-ben pedig 293 házat jegyeztek fel.

A hosszúra nyúlt bevezetés mindenképpen szükséges volt, hogy megfelelően be tudjuk mutatni a címben is szereplő porták és házak szerinti összeírásokat és az azokból levonható következtetéseket a vármegye birtokos társadalmára nézve. Azokra a kérdésekre keressük a választ például, hogy egy veszélyzónában lévő vármegye esetében a 16. század közepének eseményei mennyiben tudták átalakítani a birtokos társadalom szerkezetét, mi lett az egyes nagy-, közép- és kisbirtokos családok sorsa (néhányat kiemelve), ugyanakkor az első összeírásban szereplő családok jelen vannak-e az új adókulcs, a ház megjelenésekor. Nyilvánvalóan a tanulmány terjedelme miatt nem térhetünk ki minden kérdésre, de a lehetőségekhez mérten megpróbálunk egyfajta vázlatot adni.

A hadiadó, amely a kapuadó (*lucrum camerae*) és a rendkívüli hadisegély (*dica, contributio, subsidium*) összefonódásából alakult ki, az egyik legjelentősebb bevételi forrása volt az államnak. Az eddigi kutatások és a szakirodalom is megerősítik, hogy az adók nagy részét a katonai kiadások fedezésére fordították.²² Az adókivetés és beszedés úgy történt, hogy az országgyűlés megszavazta az adót, vagyis az egy portára jutó összeget. Először megvizsgálták, hogy mely porták esnek az adófizetés alá és ezeket össze kellett írni.²³ Utána a fizetőképes jobbágyok az adott adókulcs alapján megfizették az adót. Az Erdélyi Országgyűlési Emlékek bejegyzéseiből tudjuk, hogy egy ideig 1 forint/porta összeget jelentett a subsidium, amely állandó jövedelem volt. Az országgyűlési végzésekből ismeretes, hogy mikor és mekkora mértékű hadiadót szavaztak meg a rendek. Így 1542-es és

²⁰ Nyakas 2005. 62., Oborni 2007. 39

²¹ Oborni 2002. 39.

²² Nagy 2015. 126.

²³ Uo. 135.

1547-es években az országgyűlés két évre szavazta meg az adót, amely portánként 2 forintot jelentett,²⁴ de meghatározták, hogy mire fordítják: 40 dénár került az 1527-ben felállított Magyar Kamarához, 160 dénár pedig a katonaság ellátására szolgált.²⁵ Az 1547, 1548 és 1550-es országgyűlésen megszavazott subsidium és kamarahaszna portánként szintén 2 forintot tett ki, olykor a földesúr saját „*erszényéből javasolt*” adókiegészítést fizetni. Bihar vármegyében az 1552–1553. évi portális összeírások 1 forintos adót írtak elő,²⁶ azonban sem az 1554. és az 1555. évi összeírások, sem az 1560. évi adólajstrom-töredék nem tartalmazza a beszedendő adó mennyiségét. Az 1597. évi összeírásból ismert, hogy abban az évben 3 forintos adót kellett fizetni, amelynek beszedése két részletben történt: az első rész 1 forint 75 dénárt újévkor, a második rész 1 forint 25 dénárt Szent Gergely napján.²⁷ 1600-ban a dica 1 forint, amit Pünkösdkor, a hadiadó 50 dénár, amit Szent Jakab napjáig (július 25.) kellett beszedni.²⁸ 1605. évi házösszeírásból tudjuk, hogy a dica 2 forint volt, de azon felül még élelmezésre 1 forint adót kellett beszedni.²⁹

A porta a koraujkor legfontosabb adóegysége, viszont a bekövetkezett telekaprózódások miatt több jobbágytelket is magába foglalt, ezért például a lélekszámot nem tudhatjuk meg belőle, de értéke nem ebben rejlik számunkra.³⁰ Acsády Ignác szerint azon jobbágytelek birtokosa, aki a törvényben előírt vagyonminimummal rendelkezik vagy a földje megműveléséhez szükséges ígásállattal bír, az adót kell, hogy fizessen.³¹ Vagyis az összeírások szerint egy porta egy jobbágyteleknek felelt meg, függetlenül attól, hogy mennyien éltek rajta és mennyi lakóházat foglalt magába. Juhász Lajos munkájában kiemeli, hogy a Mohács előtti adózó porta is egy egész jobbágytelket jelentett, amelyen 1-2 jobbágycsalád élt.³² Acsády hangsúlyozza, hogy a porta nem egy adóügyi fogalom, nem területmérték, egyedül az összeírások által a birtokmegoszlásra, a birtokos társadalomra és annak vagyoni helyzetére tudunk belőle adatokat kinyerni.³³ A kutatásaink is ezen az irányvonalon indultak el, sőt a későbbiekben ezáltal célunk a bihari birtokos társadalom feltérképezése, amiből nem maradhatnak ki a szomszédos vármegyéket érintő vizsgálatok sem.

Mint azt fentebb említettük, a portaszámok tehát nem családfőket jelölnek, nem tudunk belőle pontos adatokat kapni.³⁴ Az adóösszeírások egy sor kérdést is felvetnek: vajon az összeíró minden települést felvett-e az összeírásba, valósak-e az adatok, minden adóköteles családot felírt-e, és miképp állapította meg egy település portaszámát.³⁵ A bihari portális összeírásokból levont következtetéseinkhez ezeket a lehetőségeket is számba vettük.

²⁴ 1 forint 100 dénárnak felel meg.

²⁵ Nagy 2015. 127.; Ember 1946. 240.

²⁶ MNL OL E 158. 8. k. fol. 3. (1552); MNL OL E 158. 8. k. fol. 107. (1553)

²⁷ MNL OL E 158. 8. k. fol. 812–825. (1597)

²⁸ MNL OL E 158. 8. k. fol. 715. (1600) „*Regestrum rectificationis domorum in Comitatus Biboriensis existentis pro dica unius floreni ad festum Sacri Pentecostes et contributione denarionem quinquaginta ad festum Sancti Jacobi aprili Posonii in generalibus Regnicolarum comitiis 15 die mensis Februarii Anni 1600*”

²⁹ MNL OL E 158. 8. k. fol. 787.

³⁰ Szepesiné 2011. 54.

³¹ Acsády 1894. 89.

³² Juhász 1936. 12–13.

³³ Acsády 1894. 89.

³⁴ Acsády megpróbálkozott vele, de számunkra nem releváns.

³⁵ Bakács 1957. 58.

Mielőtt rátérnénk az összeírásokra, a szakirodalom alapján vizsgáljuk meg a birtokos társadalom rétegződését. Fontos azonban megjegyezni, hogy amíg a bihari portális összeírásoknál jól megkülönböztethető a nagybirtokosság, középbirtokosság és kisbirtokosság rétegződése, addig sajnos ez a házősszeírás esetében már nem mondható el. Úgy véljük, hogy a kutatás nem hozott egyértelmű eredményeket, vagyis csak a házősszeírásokból a birtokos társadalom rétegződését nem tudjuk megállapítani. Az alábbi táblázat szemlélteti a Jakó Zsigmond és Maksay Ferenc által is vizsgált vármegyei birtokosság lehetséges kategóriáit. Számunkra a tanulmányban a Maksay-féle felosztás vált mérvadóvá, az alapján ugyanis úgy véljük, hogy forrásaink segítségével világosabban strukturálható a birtokos társadalom.

	Jakó Zsigmond	Maksay Ferenc
Nagybirtokos	50 porta fölött	100 porta fölött
Középbirtokos	15-50 porta	11-100 porta
Kisbirtokos	15 porta alatt	0-10 porta

1. ábra. Jakó Zsigmond és Maksay Ferenc kategóriája.³⁷

A tanulmány elkészítésekor a számukra legmértvőbb forrást a bevezetőben említett, a Magyar Kamara Archívumában található Bihar vármegyére vonatkozó portális összeírások jelentették, ezek közül is az 1552, 1553, 1554, 1555, 1597. évek, illetve a házősszeírások közül az 1599., 1600., 1604., 1605. évek. Fennmaradt egy vélhetően 1560 körüli időből származó Bihar vármegyei adólajstrom, amelyet Szabó Károly közölt a Történelmi Tárbán.³⁸ Ő maga az Erdélyi Múzeum-Egyesület kéziratárában találta ezt a töredéket, amely közel sem fedi le az összes bihari települést, de a birtokviszonyok és az itt élő családok további kutatásához fontos adatokkal szolgál. Egy másik ilyen töredék egy rovasadó-hátralékról szól, amely 1596-ból származik és a Magyar Kamara Archívumában található.³⁹ Ez a töredék számunkra azért érdekes, mert bár az összes feltüntetett település a fejedelemnek adózott, mégis a folytonosság szempontjából kiegészíti munkánkat. Úgy véljük, hogy kellő kritikával kell kezelni a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára által feldolgozott és online adatbázisban közzétett rovasadó összeírásokat, több esetben is találtunk eltéréseket a saját adatbázisunkhoz képest.

Biharban az 1550-es évek összeírásai szerint a legnagyobb birtokos a katolikus egyház. Az 1552-es összeírás szerint a vármegye legnagyobb birtokosa a váradi püspök, aki 3204 portával rendelkezett, de ha ehhez hozzávesszük a káptalani és a székeskáptalani birtokokat, akkor az összes porta 42%-a volt a kezén. A településeket megvizsgálva elmondható, hogy a váradi káptalannal együtt ez mintegy 300 helységet jelentett. A portális összeírások vizsgálatakor találtunk az egyház esetében olyan településeket, amelyek a töröknek is adóztak. A bihari összeírásokban az alábbi települések adóztak a töröknek: 1553-ban a váradi káptalan 4 településen 113 portával, a váradi püspök szintén 4 településen 70,5 portával adózik. 1554-ben annyi változás történt, hogy a váradi káptalan már csak 3 portával adózott, a váradi püspök azonban 8 településen 109,5 portával, de mellettük

³⁷ Maksay 1990. 193.; Jakó 1940. 189.

³⁸ TT 1880. 173–177.

³⁹ MNL OL E 158. 8. k. Lajstromozatlan csomó, 1678-as mikrofilmtekeres (oldalszámok nélkül).

megjelenve adózik a töröknek a debreceni plébánia (3,5 porta) és a Szent János káptalan (8 porta) is. Az 1555. évi összeírásban a káptalan 9 portával, a váradi püspök már csak 73 portája után adózott. Az egyház mellett a töröknek világi birtokosok is adóznak, ezt a későbbiekben fogjuk bemutatni.

A fennmaradt 1560. évi adólajstrom-töredékben a váradi püspök 10 falun, a váradi káptalan 7 falun rendelkezik adózó portával. A katolikus egyház birtokai jelentősen csökkentek a szekularizációt követően, a korábbi birtokaik a fejedelmi kincstárhoz kerültek, emellett a váradi székeskáptalan működését is beszüntették 1556-ban.⁴⁰ Ezzel párhuzamosan viszont megfigyelhető, először a fejedelmi, majd pedig később a királyi, illetve kamarai birtokok számának hirtelen megnövekedése. Az 1596. évi rovásadó-hátralékban csak a fejedelemnek adózó porták találhatók, 327 portával 39 település adózik.⁴¹ Az 1597. évi portális összeírásban is csak a fejedelem tulajdonában lévő birtokokat íratatták össze, amely szerint 64 településen 1137 porta volt. Viszont az is itt olvasható, hogy Széplak részéhez tartozó Gyapjúpatak Csáky uramé, ahol 17 adózó portája van.⁴²

Még 1552-ben a legnagyobb világi birtokosa a megyének enyingi Török János volt, aki Debrecen földesuraként az összes porta 10%-át birtokolta, 1218 portával, a porta után járó adó beszedése két településből jött össze (Debrecen, Sámson). Török János katonember volt, aki egy befolyásos erdélyi családba házasodott be felesége, Kendi Anna révén. János Zsigmond pártjának egyik jelentős támogatója.⁴³ Testvérével Török Ferencsel, aki maga Habsburg-párti volt, gyakoriak voltak a nézeteltéréseik. Valószínűleg ennek tudható be, hogy 1557-ben Debrecen Habsburg Ferdinánd elveszi tőle és Ferencnek adja, de csak Török János 1562-es halálával került végleg hozzá. Az összeírásokból kitűnik, hogy Török János portáinak száma az 1552-es összeíráshoz képest jelentősen megcsappant: 1553-ban már 203 portát, 1554-ben 300 portát és 1555-ben 480 portát bír. A Török család az 1596 és 1604 közötti összeírásokban nem szerepel.

Az 1552-es összeírásban Török János mellett Bajony Ferenc volt az a világi nagybirtokos, akinek részéről kiemelkedően sok adózó portát írtak össze: 1552-ben 373,5 portát, 1553-ban 241 portát, 1554-ben 192 portát, végül 1555-ben 253,5 portát. Az adózó porták változóan 26-30 településen voltak, ugyanakkor Bajony Ferenc falvai közül Szerep 1553-ban egyedülként volt kettős adózás alatt 32 portával.⁴⁴ A további összeírásokból kitűnik, hogy 1554-ben 2 település 40 portával,⁴⁵ 1555-ben viszont 8 település 166 portával adózik a töröknek.⁴⁶ A Bajony család nemcsak Biharban vetette meg a lábát, hanem például a szomszédos Szabolcs vármegyében is, a korai években még a nagybirtokosság közé tartoznak ebben a megyében: 1549-ben özv. Bajony Benedekné 120 portát bír, később a család 1553-ban 220 portával, végül az 1564. évi adójegyzékben már csak 7 adózó portával bír, a későbbi összeírásokban pedig nem szerepel a család neve.⁴⁷ Ugyanez figyelhető

⁴⁰ Bogdándi 2011. 106.

⁴¹ MNL OL E 158. 8. k. 1678-as mikrofilmtekercs, 1596. adólajstrom-hátralék.

⁴² MNL OL E 158. 8. k. fol. 817. (1597)

⁴³ TT 1892. 659., 1552. december 29-én a gyulafehérvári gyűlésen Török János 300 lovaszt ígért János Zsigmondnak. Egy másik esetben pedig 1562. január 13-án kelt levelében Csáky Mihály korlátnok azt írja Báthori István váradi kapitánynak, hogy Török János a fejedelem mellett van 100 lóval.

⁴⁴ A török kori kettős adózás rendszere a hódoltsági területeken jelent meg, ezekről az adóbeszedésekről adónyilvántartást vezettek, adójegyzékeket (defterek) készítettek, ahova felvezették az adózó portákat. Lásd bővebben Szakály 1981.

⁴⁵ Adózik Derecske és Szerep.

⁴⁶ Adózik Csépan, Derecske, Szerep, Szovát, Balkány, Nagyrábé, Szentmiklós, Bajon.

⁴⁷ H. Németh 2006. 243.

meg a bihari Bajony-ággal is, hiszen sem az 1560 körüli adólajstromban, sem az 1596–1604 közötti összeírásokban nincsenek említve.

Az 1550-es évek összeírásai szerint a megyei *nagybirtokosság*hoz tartozott a Bajony, a Csáky, a Szepessy, a Telegdy, a Toldy, a Török és az Ártándy família, akikre a jó házasság, a széles kapcsolati háló kiépítése jellemző. A tanulmányban nem kívánunk részletekbe menően kitérni az összes családra, hiszen mások már megtették ezt, viszont szeretnénk egy viszonyítási alapot hozni a portális illetve a házösszeírásokból kinyert adatok segítségével. A Csákyak, a Toldyak és a Telegdyek a 16. század második felében végig a nagybirtokossághoz tartoznak. Papp Klára kutatásaiból ismerhetjük meg leginkább a kö-rösszezi Csáky család történetét, akik partiumi és erdélyi birtokokkal bírtak, az erdélyi politizálásban és katonáskodásban jártas férfiúkat adtak a korszaknak. A portális összeírásokban a Csákyak 500 portán felül adóztak, a fennmaradt 1560. évi adólajstrom-töredékben található meg Csáky Mihály Cséffa és Pankota falvak birtokosaként (ezekre a birtokokra még 1555-ben⁴⁸ 2-2 portával adózik). A század végén is jelen van Biharban a család, 52 és 203 házat írtak össze részükről 1598 és 1605 között.

A Toldy család esetében is látható, hogy 1552 és 1555 között a porták száma 154-237 között mozgott, a házösszeírásokra csak pusztatelek bejegyzést láthatunk. Hozzájuk hasonló eredményre jutottunk a Telegdy és Szepessy családok vizsgálatakor. A Telegdyek a század közepén 360 és 411 közötti adózó portát birtokolnak, az 1560. évi adólajstrom-töredékben Telegdy Balázs, Miklós és Ferenc neve szerepelt.⁴⁹ A század végére csak pusztatelkeket jegyeztek fel a család részéről, kivételt képez ez alól Telegdy Balázs, akinek 1599-ben 10 házat, 1600-ban már árvái felől 20 házat írtak össze.⁵⁰ A Szepessy család az 1550-es években még meg tudta őrizni helyét a nagybirtokosok között (120-312 porta) Biharban, a század végén már nem találunk róluk a házösszeírásokban feljegyzést.

Az 1550-es években a nagybirtokosok közül volt olyan család, amelyik lesüllyedt a kisbirtokosság körébe, ez a legszembetűnőbbben a Drágffyknál mutatható ki. 1552-ben özv. Drágffy Gáspárné hatalmas birtokokkal rendelkezett, 222 adózó portát írtak össze, viszont 1554-ben Báthory Györgyhez kerültek ezek a birtokok, melyek által a Báthory család addigi birtokait felduzzasztotta és felemelte őket Biharban a nagybirtokosok közé.⁵¹ Ez nem egyedi eset, hiszen szoros rokoni kapcsolat volt a két família között, sőt tudjuk, hogy 1556-ban Izabella királyné az utód nélkül elhunyt Drágffy György birtokait és egyéb javait Báthory Györgynek és Báthory Annának adományozta.⁵² A Horváth család esetében elmondható, hogy a bihari társadalom szerves részét képezték a 16. század második felében, de náluk is megfigyelhető, hogy míg 1552-ben a család a nagybirtokosságot erősíti (124 porta), addig az 1553–1555 közötti években már 65-91 közötti portával

⁴⁸ MNL OL E 158. 8. k. fol. 550. (Pankota); MNL OL E 158. 8. k. fol. 551. (Cséffa)

⁴⁹ TT 1880. 173–177.

⁵⁰ MNL OL E 158. 8. k. fol. 586. (1599); MNL OL E 158. 8. k. fol. 730. (1600)

⁵¹ MNL OL E 158. 8. k. fol. 334–335., 338. (1554). Ezen birtokok a következők: Micske, Láz, Széltarló, Felsődarna, Csételek, Belmező, Várvíz, Papfalva, Formafalva, Alsódarna, Hókefalva, Bozsaj, Rogoz, Újfalú, Közepes, Szuszafalva, Sástelek, Cigányfalva, Tankófalva.

⁵² Károlyi 1885. III. 174. 1556. június 10.

adóztak csupán.⁵³ A család az 1550-es évek összeírásaiban szép számmal képviselteti magát, a század végi házősszeírásokban csak Horváth Péter található meg, aki részéről 14-50 közötti jobbágháztartást írtak össze.⁵⁴

Az 1550-es évek portális conscriptiói alapján Bihar vármegye 11-100 közötti portaszámmal bíró *középbirtokos* rétegéhez ismert és kevésbé ismert család is tartozott, ide sorolható például a Pázmány, a Melith, a Torday, a Horváth, a Geszthy, a Begécsy, az Esztáry, a Kereki, a Kolthy családok. Meg kell jegyezni, hogy a közép- és kisbirtokos rétegre az volt a leginkább jellemző, hogy nem egyes személyek adóztak több porta után, ahogy ezt láthattuk Török János, Bajony Ferenc, Báthori András vagy éppen Ártándy Kelemen esetében, hanem maga a család több tagja adja ki azt a portamennyiséget, ami alapján ebbe a csoportba bekerült. A Pázmány családból Gáspár és Péter van feljegyezve a portális összeírásokban, összesen 35-84 portát írtak össze részükről.⁵⁵ A bihari Bornemisszák szintén olyan család a megyében, akik végig jelen vannak a vizsgált időszakban. Az 1550-es évek portális összeírásai alapján nagy birtoktestekkel rendelkeztek, viszont 1554-ben Bornemissza Miklós Csépany birtoka töröknek adózik, 1555-ben özv. Bornemissza Miklósné Balkány után 4, illetve Csépany után 3 portával szintén kettős adózás alatt van.⁵⁶ A Kereki család a középbirtokosok alsóbb rétegét erősíti, változóan 8-20 portával.⁵⁷ A briber melith-ág a 16. század második felében végig jelen van Melith György és Melith Pál személyében a megyében az összeírások alapján. A család központi bihari birtoka Haláp, ez után adózik a portális összeírások alapján 14-62 porta között, a házősszeírásokban már csak pusztafalu.⁵⁸

A *kisbirtokos* réteg nagy számban volt jelen a vármegyében, a Maksay-féle beosztás szerint azokat soroljuk ide, akik 0-10 portával rendelkeztek: Ártánházi János, Bagdy Ferenc, Balogh Miklós, Bojthy Balázs és Gáspár, Csegödy család, Csöghy család, Haranghy család stb. A 16. század második felének adóösszeírásaiban végig jelen volt az Ábránffy család, akik nemcsak Biharban, hanem Békés vármegyében is birtokosok voltak. Biharban, az 1550-es években Szöcsköd és Gyanté falvak után adóztak (9-11 porta), a század végén csak néhány házzal bírnak Ábránffy Katalin részéről.⁵⁹

⁵³ MNL OL E 158. 8. k. fol. 139. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 145–146. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 160. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 176–177. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 343. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 349. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 370–372. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 380. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 387. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 398. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 401. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 495. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 501. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 517–519. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 531–532. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 543–545. (1555)

⁵⁴ MNL OL E 158. 8. k. fol. 565. (1599); MNL OL E 158. 8. k. fol. 717. (1600); MNL OL E 158. 8. k. fol. 764. (1604); MNL OL E 158. 8. k. fol. 788. (1605)

⁵⁵ MNL OL E 158. 8. k. fol. 139–145. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 157–160. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 195. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 343. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 366–367. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 382–383. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 398. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 515. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 527–528. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 543. (1555)

⁵⁶ MNL OL E 158. 8. k. fol. 517. (1555)

⁵⁷ MNL OL E 158. 8. k. fol. 138–141. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 359. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 505. (1555)

⁵⁸ MNL OL E 158. 8. k. fol. 191–192. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 349., 384–385., 425. (1554); MNL OL E 158. 8. k. fol. 501. (1555); MNL OL E 158. 8. k. fol. 574. (1599); MNL OL E 158. 8. k. fol. 724. (1600); MNL OL E 158. 8. k. fol. 766. (1604); MNL OL E 158. 8. k. fol. 790. (1605)

⁵⁹ MNL OL E 158. 8. k. fol. 782. (1604); MNL OL E 158. 8. k. fol. 790. (1605)

Bihar vármegye helyzete Várad 1598. évi ostromát követően megváltozott, ugyanis közel 6 évre a Habsburg-Birodalom/Monarchia részét képezte a terület.⁶⁰ Ebben az évben vezették be a már korábban említett ház szerinti adózást (1598. évi 3. tv.), amely az adóbeszedés során az új adókulcsot jelentette. Mint arra már korábban kitértünk, a portális összeírásokból egyszerűbb és könnyebb volt a birtokos társadalom kategóriáit meghatározni, ez sajnos a házak vizsgálata esetén nem valósítható meg.

Az 1598. évi házösszeírásban a kamara részéről 1186 házat írtak össze, 1599-ben csak ház nélküli pusztá telkek voltak a király kezén, míg 1600-ban 857 ház, 1604-ben 308 ház, 1605-ben pedig 297 ház. A házösszeírások vizsgálatának ugyanakkor a másik érdekessége a nemesek (nobiles), mint gyűjtőbirtokos megjelenése: 1598-ban 177 házat írtak össze, 1599-ben 115 házat, 1600-ban 69 házat, 1604-ben 103 házat és 1605-ben 119 házat, de több településen bírtak ház nélküli pusztatelkeket is. A század végének legnagyobb birtokosa az 1598–1600 közötti összeírások szerint Bocskai István.⁶¹ A kismarjai Bocskai család sarja, akik tősgyökeres bihari családnak számítanak, István édesapja Bocskai György bihari középirtokosként 8-9 falut bír az 1550-es években. Bocskai Istvánt az 1604–1605. évi összeírásokban már nem találjuk, ez annak tudható be, hogy birtokai a királyhoz kerültek.⁶²

A házösszeírásban megjelennek új családok is, köztük például az Eördögh család egyik híres férfiúja a katonai ranglétrát végig járó Eördögh Boldizsár, aki Báthory Zsigmond familiárisa, majd 1609-ben és 1610-ben Báthory Gábor udvari kapitánya.⁶³ A házösszeírásokban csak Boldizsár szerepel, aki 1600-ban 20 ház, 1604-ben 1 ház, 1605-ben 5 ház után adózik.⁶⁴ Érdekes, hogy az Eördögh család szoros kapcsolatban állt a megyében újonnan megjelenő Király, Vér és Petneházy családdal.⁶⁵ Petneházy Istvánról tudjuk, hogy Biharban, Szabolcsban és Szatmárban szép számmal rendelkezett birtokokkal,⁶⁶ de az 1604 és 1605 közötti bihari összeírásokban feltűnik a neve, de nincsen ház, ami után adózna. Giczi Péter is az újonnan érkezők közé tartozik, 5-11 háztartást birtokol, 1604–1605-ben már mindegyik *desertaként* van feltüntetve.⁶⁷

A század végén olyan nevek tűnnek fel a házösszeírásokban, akik később a 17. század első felében fontos tisztségeket látnak el az erdélyi fejedelmek udvaraiban. Így például Báthory Gábor későbbi kancellárjának, Imreffy Jánosnak is van birtoka Biharban – anyai

⁶⁰ Nagy 1993. 38.

⁶¹ MNL OL E 158. 8. k. fol. 568–592. (1599); MNL OL E 158. 8. k. fol. 719–723., 727–737. (1600)

⁶² 1604-ben a király birtokában a Bocskaitól elkobzott birtokok: Szentjób, Szentmiklós, Piskolt, Fancsika, Kónyár, Micske, Sárszeg, Felsődarna, Alsódarna, Tóti, Széltarló, Láz, Cigányfalva, Tankófalva, Bozsaj, Poklostelek, Újfalva, Papfalva, Közepes, Várvíz, Tirje, Bártfalva, Szentlázár, Örvénd, Élesd, Magyarlugas, Oláhlugas, Alsópestes, Felsőpestes, Tinód, Lak, Tötös, Ősi, Révelő, Dobricsony, Sonkolyos, Barátka, Lórév, Csarnóháza, Feketepatak, Balkány, Mezőpeterd, Sass, Furta, Keresztes, Bődő, Ártánd, Kisszántó, Nagyszántó, Hódos, Darnaszeg, Solyómkő, Kabaláspatak, Krajnikfalva, Zúzafalva, Kisharsány, Nagyharsány. MNL OL E 158. 8. k. fol. 765–780. (1604)

⁶³ Jenev-Tóth 2012. 34., 35., 162.; Máttyás-Rausch 2015. 65.

⁶⁴ MNL OL E 158. 8. k. fol. 720. (1600); MNL OL E 158. 8. k. fol. 775. (1604); MNL OL E 158. 8. k. fol. 800. (1605)

⁶⁵ Csorba 2012a. 32. Eördögh Boldizsár felesége Király Zsófia volt, egy lányuk született, Eördögh Anna. Zsófia leánytestvére Petneházy Király Anna, aki Petneházy István felesége. Eördögh Boldizsár valószínűleg 1612-ben elhunyt, özvegye újraházasodott, új férje a szintén ismert katonamester belényesi Gálffy György, borosjenői kapitány.

⁶⁶ Csorba 2012b. 99.

⁶⁷ MNL OL E 158. 8. k. fol. 766. (1604); MNL OL E 158. 8. k. fol. 790. (1605)

részről Diószegyet bírja –, amely 1599 és 1605 között 25-49 ház után adózott.⁶⁸ Vagy éppen az a Csáky István, aki, mint azt Papp Klára munkáiból tudjuk, a Csáky-vagyont visszaszerezte, bár bihari birtokok elenyésző számban voltak a tulajdonában: 1604–1605. évi házösszeírásban Margittafalva és Kővág részei adózik néhány házzal.⁶⁹

A bihari birtokos nemesség alapvetően magyar etnikumú, bár az 1598. évi házösszeírásban felfigyeltünk Thonhausen Honorius nevére, aki a korábbi Bajony családi birtokok közül Bajom, Derecske, Szerep és Szovát – ekkor már – pusztafalvakat bírja,⁷⁰ ugyanakkor 1598–1600 között 4-4 ház után, 1604–1605 között 21-21 ház után adózik más falvakban.

Érdekességképpen szeretnénk bemutatni az általunk vizsgált portális illetve házösszeírásokban azt is, hogy a birtokosok között igen nagy számban voltak jelen *özvegyasszonyok* is, akik közül többen tekintélyes portaszámmal rendelkeztek. Kiemelkedik közülük például a század közepéről özv. Dersy Ferencné (20,5-35,5 porta), özv. Esztáry Jánosné (22,5-76 porta), özv. Drágffy Gáspárné, özv. Bornemissza Boldizsárné (10-24 porta), özv. Bornemissza Miklósné (17,5-26 porta). A század végéről az özvegyasszonyokat megvizsgálva kiemelkedő házzszámmal rendelkezett özv. Király Albertné (3-73 ház).⁷¹ Korábbi kutatásainkból ismerjük férjét, Király Albertet, aki a 16. század végének egyik ismert katonamebere, Báthory Zsigmond udvari familiárisa és az erdélyi gyalogosok kapitánya az 1598-as mezőkeresztesi csatában.⁷² Itt található özv. Vér Mihályné (12-16 ház) is, akinek családja szoros kapcsolatban állt többek között a Király családdal.⁷³ Ugyanígy kiemelkedik özv. Prépostvári Bálintné, akinek 1598-ban 60 házat, 1599-ben 30 házat jegyeztek fel, de a későbbi összeírásokban már nem szerepel a neve.⁷⁴ Jelentékeny házzszámmal rendelkezett még özv. Bikádi Fekete Jánosné (1598-ban 10 ház, 1600-ban 6 ház), özv. Kis Deme terné (1599-ben 8 ház, 1604-ben 1 ház), özv. Móré Mihályné (5-7 ház között). A 16. század közepi bihari birtokos családok közül a század végén megtalálható özv. Abránffy Lászlóné (1604-ben 1 ház, 1605-ben 1 ház), özv. Csáky Zsigmondné (1598–1599 között 19 ház, 1600-ban már deserta), özv. Somlyay Istvánné (2-2 házzsal), özv. Szénássy Miklósné (1604-ben 1 házzsal), özv. Telegdy Balázsné (1598-ban 23 ház, 1599-ben 12 ház).⁷⁵

Pusztá háztelekkel rendelkezett többek között özv. Csókássy Péterné, özv. Dancs Istvánné, özv. Kalmár Mihályné, özv. Kamuthy Boldizsárné, özv. Kun Istvánné, özv. Mézgedy Lászlóné és özv. Széplaki Jánosné.

Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy a megye birtokos társadalmának rövid és vázlatos áttekintéséből – amelyhez az összes fennmaradt adójegyzéket felhasználtuk – már

⁶⁸ Édesanyja Forgách Margit, aki Forgách Zsigmond leánya. Zsigmond 1552–1555 közötti portális összeírásokban Diószeg után is adózik. MNL OL E 158. 8. k. fol. 129. (1553); MNL OL E 158. 8. k. fol. 358. (1554. I.); MNL OL E 158. 8. k. fol. 433. (1554. II.); MNL OL E 158. 8. k. fol. 508. (1555)

⁶⁹ MNL OL E 158. 8. k. fol. 765., 769.; MNL OL E 158. 8. k. fol. 789., 794. (1605)

⁷⁰ Thonhausen Honoriusról bővebben: Jeney-Tóth 2012. 63.; Mátyás-Rausch 2012. 56, 77.

⁷¹ MNL OL E 158. 8. k. fol. 752–753. (1600)

⁷² Csorba 2012a. 31.

⁷³ Uo. 41.

⁷⁴ MNL OL E 158. 8. k. fol. 571. (1599)

⁷⁵ özv. Abránffy Lászlóné – MNL OL E 158. 8. k. fol. 774. (1604), MNL OL E 158. 8. k. fol. 799. (1605); özv. Csáky Zsigmondné – MNL OL E 158. 8. k. fol. 587. (1599); özv. Somlyay Istvánné – MNL OL E 158. 8. k. fol. 781. (1604), MNL OL E 158. 8. k. fol. 808. (1605); özv. Szénássy Miklósné – MNL OL E 158. 8. k. fol. 777. (1604); özv. Telegdy Balázsné – MNL OL E 158. 8. k. fol. 585., 589. (1599)

most kimutatható egy tendencia, amelynek köszönhetően egy teljesebb képet kaphatunk mind a korszakról, mind az itt élő bihariakról. A bihari birtokos társadalomban jelentős változások következtek be a 16. század második felének országos történéseit ismerve. Az itt élő családoknál nagyfokú mobilitás figyelhető meg: lesüllyedés (pl. Drágffy), kihalás/el-tűnés (pl. Ártándy, Haranghi, Izsákay, Sárándy, Szénássy), felemelkedés (pl. Báthori) vagy a stabilitás megőrzése (pl. Ábránffy, Bornemissza, Csáky, Kereki, Melith, Pázmány, Telegdy, Toldy). A század végére jellemző egyes – akár Erdélyben vagy akár más várme-gyékben már korábban birtokkal rendelkező – családok új birtokosként való megjelenése és ezzel a családi vagyon, presztízs megalapozása Biharban (Eördögh, Imreffy, Király, Petneházy, Sennyey, Vér). Azonban fontos hangsúlyozni, hogy az általunk felhasznált levéltári források még kiegészítésre szorulnak, de a részleges adatok már most is alapot szolgáltathatnak további családtörténeti, archontológiai kutatásokhoz.

Noémi Csorba

An Attempt to Examine the Site and the House as a Tax Base in Bihar County

A county which had continuously been exposed to Turkish incursions lying between the Kingdom of Hungary and Transylvania, and in which there were far-reaching fights for its possession provides an excellent research opportunity. The reason for this is that in the second half of the 16th century, not only the Principality of Transylvania was being formed, but Partium was also emerged by the name of Tiszántúl Parts largest region of which was Bihar County. In the present study, I examined the site censuses of the 16th Century Bihar County preserved between 1552 and 1597, and the house censuses between 1598 and 1599. Most importantly, I would like to show – by using unpublished, primary sources and merging the results of the literature up to the present day – how important data can be retrieved by examining the site- and house censuses. My future goal is to map the society of holders, based on the censuses.

Források

Levéltári források

MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
E 158	Kincstári levéltárak. Magyar Kamara Archivuma. Conscriptiones portarum.

Forráskiadványok

EOE	Erdélyi Országgyűlési Emlékek. Monumenta Comititalia regni Transsylvaniae, 1540–1699. Szerk.: Szilágyi Sándor. I–XXI. kötet. Bp., 1875–1898.
MOE	Magyar Országgyűlési Emlékek. Monumenta Comititalia regni Hungariae, 1540–1606. Szerk.: Szilágyi Sándor. I–XI. kötet. Bp., 1874–1899.
Dávid 1990.	Dávid Zoltán: Az 1598. évi házösszeírás. KSH levéltára. Bp., 1990. 145–153.
Maksay 1990.	Maksay Ferenc: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. I–II. kötet. MOL kiadványai 2. sorozat, Forráskiadványok 16. Bp., 1990.
TT	Történelmi Tár. Bp., 1878–1911.
Károlyi 1885.	A nagy-károlyi gróf Károlyi család oklevéltára. III. kötet. Bp., 1885.

Szakirodalom

Acsády 1894.	Acsády Ignác: Régi magyar birtokviszonyok. Bp., 1894.
Bakács 1957.	Bakács István: A dicális összeírás. In: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: Kovacsics József. Bp., (1957). 51–81.
Bogdándi 2011.	Bogdándi Zsolt: A váradi hiteleshely a szekularizációt követően. In: Erdélyi Múzeum. 73. kötet. 3–4. füzet. Kolozsvár, (2011). 104–116.
Csorba 2012a.	Csorba Noémi: Egy partiumi nemesasszony, Petneházyiné Király Anna életútja. In: Hallgatói Műhelytanulmányok I. Szerk.: Barta Róbert – Kerepeszki Róbert – Szendrei Ákos. Debrecen, (2012). 30–45.

- Csorba 2012b. Csorba Noémi: Petneházy István karrierje. In: „A mi tendenciánk...” Szakkollégiumi tanulmányok 1. Hatvani István Szakkollégium. Szerk.: Dávid Ágnes – Jován Katalin. Debrecen, (2012). 99–106.
- Ember 1946. Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története Mohácstól a török kiűzéséig. Bp., 1946.
- Györffy 1998. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I-IV. Bp., (1998). 569–670.
- H. Németh 2006. H. Németh István: Szabolcs megye birtokviszonyai a 16. század második felében a dikajegyzékek tükrében. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Évkönyv XVIII. Nyíregyháza, (2006). 241–248.
- Jakó 1940. Jakó Zsigmond: Bihar vármegye a török pusztulás előtt. Bp., 1940.
- Jeney-Tóth 2012. Jeney-Tóth Annamária: „...Urunk udvarnépe” – Udvar és társadalma Báthory Gábor és Bethlen Gábor fejedelem idején a kolozsvári számadáskönyvek tükrében. (Speculum Historiae Debreceniense sorozat). Debrecen, 2012.
- Juhász 1936. Juhász Lajos: A porta története 1526–1648. Jobbágygazdálkodásunk egysége és az adóegység. Bp., (1936). 497–578.
- Lukinich 1918. Lukinich Imre: Erdély területi változásai a török hódítás korában, 1541–1711. Bp., 1918.
- Mátyás-Rausch 2015. Mátyás-Rausch Petra: A belényesi uradalom és a helyi ércbányászat a fejedelemség gazdasági kormányzatában (1571–1613). In: „Várad, Erdély kapuja...” – Nagyvárad történelmi szerepe a fejedelemség korában. Tanulmányok Biharország történetéről 2. Szerk.: Oborni Teréz. Nagyvárad, (2015). 51–78.
- Nagy 2015. Nagy István: A Magyar Kamara és pénzügyigazgatás fejlődése Mohács után (1526–1686). MNL OL kiadványai III. Bp., 2015.
- Nagy 1993. Nagy László: Várad szerepe a Partium és Erdély életében a 16–17. században. In: Végvárok és régiók a XVI–XVII. században – Studia Agriensia 14. Szerk.: Petercsák Tivadar – Szabó Jolán. Eger, (1993). 37–52.
- Nyakas 2005. A bihari kishajdú városok története. Debrecen, 2005.
- Oborni 2002. Oborni Teréz: Erdély pénzügyei I. Ferdinánd uralma alatt (1552–1556). Fons könyvek I. Bp., 2002.
- Oborni 2007. Oborni Teréz: Kettős függés: Erdély államisága a 16. században. In: Korunk, 18. (2007) 7. sz. 33–40.

- Papp 1979. Papp Klára: Bihar vármegye magánföldesúri birtokai a XVIII. század első felében. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve VI. Szerk.: Gazdag István. Debrecen, 1979.
- Papp 1998. Papp Klára: Biharország jobbágynépe. Debrecen, 1998.
- Szakály 1981. Szakály Ferenc: Magyar adóztatás a török hódoltságban. Bp., 1981.
- Szepesiné 2011. Szepesiné Simon Éva: Az oszmán terjeszkedés Zala megyében a 16. század második felében. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK. Bp., 2011.